

Kirja-arvio

Heidi Keinonen

Neutraaliuteen pyrkivästä välittäjästä yhteiskunnalliseksi osallistujaksi

Pernaa, Ville (2009). *Uutisista, hyvää iltaa.*

Ylen TV-uutiset ja yhteiskunta 1959–2009. Helsinki: Karttakeskus, 428 s.

► Ville Pernaan teos käy läpi Yleisradion televisiuutisten vaiheita 1950-luvun lopusta 2000-luvulle. Takakansitekstin mukaan uutisten kehitys kytketään kirjassa media- ja kulttuurihistoriaan sekä yhteiskunnan ja politiikan muutoksiin. Kirja on jaettu kahdeksaan lukuun, joista ensimmäisessä esitellään teoksen näkökulmaa ja tarkastelutapaa ja viimeisessä vedetään nippuun tv-uutisten historian pitkiä linjoja. Muut kuusi lukua keskittyvät kukin noin kymmenen vuoden ajanjaksoon ja etenevät kronologisesti kohti nykypäivää.

1950- ja 1960-lukujen taitteessa uutisilla ei ollut Yleisradion televisio-ohjelmistossa vielä sitä johtotähtien asemaa, jonka ne myöhemmin saavuttivat. Työnjako uutisten ja *Kamerakerroksen* välillä ei ollut vielä hahmottunut, ja päähuomion varasti usein *Kamerakerros* koti- ja ulkomaisilla filmijutuillaan. Myös uutisten journalistinen rooli oli ohut: uutistoimitus operoi vielä 1960-luvulla kotimaan uutisten osalta STT:n sähköiden varassa eikä Yleisradio sen enempää kuin STT:kään katsonut voivansa osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Ulkomaanuutisoinnissa television valttaja olivat nopeus ja kansainvälinen kuvamateriaali – näiden ansiosta televisiuutiset pystyivät jo kilpailemaan sanomalehtien kanssa.

Vasta reperadion kaudella televisio nousi todella haastamaan radiota ja sanomalehtiä suomalaisen uutisvälityksen valtiaina. Yhteiskunnallisesti arat asiat nousivat tv-uutisten agendalle, ja poliittinen radikalisoituminen näkyi esimerkiksi Vietnamin sodan vastustusta Yhdysvalloissa, Neuvostoliiton saavutuksia ja Tšekkoslovakian miehitystä

käsittelevissä raporteissa. Samaan aikaan Kauko Saarentaus ja Heikki Kahila kohosivat ensimmäisiksi uutistenlukijatähdiksi. 1970-luvulla uutiset saavuttivat kahden miljoonan katsojan haamurajan ja vakiinnuttivat paikkansa kansallisena iltahartautena. Yleisradion uuden pääjohtajan ajatus toiminnan normalisoinnista näkyi myös television uutistoimituksen rekrytoinneissa, vaikka Pernaan mukaan poliittisuus olikin enemmän katsojan silmässä kuin uutisissa: uutisten vääristä painotuksista valittivat tasapuolisesti niin oikeistolaiset kuin vasemmistolaiset katsojat. Yleisradion ensimmäiset omat uutiskriteerit muotoiltiin vasta osana vuoden 1972 ohjelmatoiminnan säännöstöä.

1980-luvun alku merkitsi televisiuutisille monenlaisia muutoksia. Kekkonen presidenttikaudella presidentti oli ollut normaalin uutisjournalismin yläpuolella, mutta Koiviston valinnan myötä tilanne muuttui. Uutisten journalistinen tyyli muuttui yhteiskunnallisemmaksi, ja esimerkiksi talousrikosepäilyt voitiin nyt nostaa uutisaiheiksi. Talouden lisäksi uutisaiheita hallitsi kylmän sodan jakolinjojen murtuminen. Mediamaailmassa MTV:n omat uutiset ja teknologian kehittyminen käynnistivät muutosten sarjan, joka jatkui vielä seuraavalla vuosikymmenellä. 1990-luvulla uutisten suurimmiksi haasteiksi koituivat kanavaudistus ja internet. Talous väritti edelleen uutistarjontaa mutta nyt lamaan liittyvien aiheiden muodossa. 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä puolestaan muistetaan erityisesti kriisiuutiset, televisioiminnan digitalisointi sekä uutispalveluiden siirtyminen internetiin.

Teoksensa alussa Perna ilmoittaa tavoitteekseen liittämään Yleisradion televisiouutiset poliittiseen, kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiinsa (s. 11). Teosta lukiessa vahvistuu kuitenkin ajatus siitä, että kirjan alaotsikon nimessä mainittu yhteiskunta merkitsee Pernaalle tässä tutkimuksessa lähinnä sisä- ja ulkopoliittisen kontekstin rakentamista. Kirja on tukeva paketti Suomen sisä- ja ulkopoliittista lähihistoriaa, ja tällä alalla kirjoittaja on selvästi omimmillaan: Perna on väitellyt Opetusministeriön Neuvostoliitto-instituutin rooleista suomalaisessa politiikassa. Poliittisten tapahtumien laajamittainen käsittely tekee tekstistä paikoittain hieman raskas-soutuista ja vie toisaalta tilaa muiden uutisaiheiden käsittelyltä. Esimerkiksi kulttuuriai-heiden ja valtakunnan uutisiksi nousseiden paikallistapahtumien uutisoinnin Perna lyhyillä maininnoilla. Kulttuuriaiheita teoksessa ei juurikaan mainita ennen kuin sivulla 221 todetaan, että näiden aiheiden osuus kasvoi merkittävästi. Tästä voi toki päätellä, että aiemminkin kulttuuriuutisia on lähetyksiin mahtunut.

Toisaalta teoksen ansioksi on luettava uutisissa vaiettujen aiheiden nostaminen esiin. Tällainen aihe oli televisiouutisten alkuvuosina esimerkiksi kotimainen työmarkkinapoliitiikka – ulkomaisten työmarkkinakysymyk-sistä ja työtaisteluista kyllä raportoitiiin kuvien kera (s. 81). Työmarkkinapoliittisen uutisoinnin puuttumista ei ole aiemmassa tutkimuk-sessa nostettu samalla tavalla esiin toisin kuin 1970-luvun ”vaiettuja aiheita”. Tuolloin presi-dentti Kekkonen ja Neuvostoliitto olivat taval-lisen uutisjournalismin yläpuolella tavalla, joka internetin nopeisiin ja kansainvälisiin uutis-palveluihin tottuneesta vaikuttaa suorastaan käsittämättömältä. Konkreettisten esimerk-ien avulla Perna osoittaa, millaiset rajoituk-set uutisointia tuolloin säätelivät ja onnistuu siten tuomaan jotain uutta myös suomettu-miskeskusteluihin.

Teoksesta voi lukea televisiouutisten kehi-tyksen neutraaliuteen pyrkivästä välittäjästä kohti osallistuvaa yhteiskunnallisuutta. Tämän laajan kaaren sisällä kirja kertoo monella

tavalla myös journalistisen työn kuvan muu-toksista. Esimerkiksi television alkuaikojen uutistenlukijalla oli lähetyksen koostamisessa merkittävä rooli: lukija valitsi illan sähköu-tiset uutistoimistojen tarjoamasta materiaa-lista ja muokkasi tekstit suuhunsa sopiviksi (s. 28). Vuonna 1965 uutispäälliköksi toimituk-seen tulleen Ralf Fribergin tavoitteena taas oli luoda kollektiivinen uutistoimitus, jossa kaikki tekevät kaikkea (s. 77). Kun 1970-luvulla toi-mittajan tärkein ominaisuus saattoi olla puo-leen jäsenkirja, niin 1980-luvun uuden toimit-tajasukupolven edustajat ottivat etäisyyttä politiikkaan ja toivat televisiouutisiin tutkivan journalismin (s. 232). Myös ulkomaankirjeen-vaihtajien verkoston kehittymistä käsitellään teoksessa laajasti.

Toimittajien työtä 1970-luvulla kuvaavat hyvin Yleisradion ensimmäiset uutiskriteerit. Tavallisen kansalaisen ääni katosi uutisista, kun uutisarvoisen tapahtuman tuli kosket-taa suuria ihmisjoukkoja. Toimittajien työssä uutiskriteerit ilmenivät tiedotuksenomaisina juttuina, joissa selostettiin pitkästi esimerkiksi verojärjestelmän tai koulujärjestelmän uudis-tuksia. (S. 124.) Uutiskriteerien tarkoituksena oli suojata toimitusta ja toimittajia ulkopuoli-selta painostukselta (s. 123). Pernaan mukaan televisiouutiset jäivät kuitenkin kriteeriensä vangiksi: Yleisradion televisiouutiset vaiken-i syksyllä 1977 Salora-yhtiön epäilyllystä veron-kierrosta ja lahjonnasta, vaikka sanomaleh-det käsitelivät aihetta päivittäin. Tv-uutisten toimitussihteerin mukaan kyse oli yksittäi-sestä ja tavanomaisesta rikosjutusta, joka ei täyttänyt uutiskriteereitä. (S. 157–158.) Vaikka uutisoimatta jättäminen oli tämän skandaa-lin yhteydessä selvästi virhearvio, ei Yleis-radiota voi ainakaan syyttää sopulilauman mukana kulkemisesta. Nyt, kun Journalismi-kriittikiseminaarissa on vain muutama kuu-kausi sitten syytetty toimittajia saman pal-lon perässä juoksemisesta, vaikuttaa tällainen omien uutiskriteerien järkähtämätön seuraaminen rohkeudelta, jota mediamaailmassa ei juuri enää näe. Kriittisen näkökulman ohella teos nostaa esiin myös televisiouutisten onnis-tumisen hetkiä, kuten WTC-iskujen uutisoin-

nin vuonna 2001, jolloin uutistoimitus onnistui välittämään nopealla tahdilla runsaasti hajanaisista lähteistä koottua tietoa (s. 374–377).

Televisiohistorian tutkimuksen kannalta kirjan mehevintä antia on varhaisten televisiouutisten käsittely ja erityisesti uutislähetysten audiovisuaalinen analyysi. Kuten Perna sivulla 12 toteaa, Yleisradion televisioarkiston filmi- ja nauhataltioita ei uutisten osalta ole aikaisemmin tutkittu tässä laajuudessa. Varhaisen uutisestetiikan analyysi esimerkiksi sivuilla 32–33 valottaa sitä osaa televisiouutisista, joka on sekä tutkijoille että muille lukijoille vähiten tuttua. Vaikka audiovisuaalista aineistoa ei voikaan täysin kääntää sanoiksi ja still-kuviksi, auttaa runsas valokuvien käyttö lukijaa hahmottamaan, miltä televisiouutiset varhaisvuosinaan näyttivät.

Teoksen leipätekstin lomaan on sijoitettu kolmekymmentä tietolaatikkoa, joiden merkitys kokonaisuudelle jää hieman hämäräksi. Olen samaa mieltä Pernaan kanssa siitä, että kirjoitettu televisiohistoria paikantuu väistämättä avainhenkilöihin, -ohjelmiin ja -hetkiin, joiden esittely vie historian tutkimuksen instituutiasolalta teksti- ja henkilötasolle. Nimekkäiden uutistoimittajien tai kirjeenvaihtajien henkilöhistorian (koulutus, työtehtävät) ja oman ääneen esittely piirtävät kuvaa toimittajien työn kehityksestä ja esimerkiksi sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisesta toimittajan työssä. Eräät tietolaatikat jäävät kuitenkin anekdoottien ja sitaattien kokoelmiksi, jotka toki keventävät ajoittain raskasta poliittisen historian pyörittämistä, mutta eivät varsinaisesti ole merkittäviä tv-uutisten historian kannalta. Esimerkiksi Yleisradion ensimmäisen vakituisen Washingtonin kirjeenvaihtajan Pasi Rutasen tietolaatikko koostuu pääosin erään *Antenni*-lehden numeron sekä yhdessä uutislähetyksessä kuullun Rutasen kommentin referoinneista. Ainakaan tietolaatikka varuten Rutasta ei ole haastateltu, vaikka Rutanen on kokemuksen mukaan haastateltavana yhtä asiantunteva ja analyttinen kuin televisiouutisten kirjeenvaihtajana.

Pääosin yleistajuista ja sujuvasti eteenpäin soljuvaa tekstiä vaivaa paikoitellen tois-

teisuus. Monien alalukujen aluksi Pernaä tiivistää edellä esitettyä. Tämä tuntuu turhalta rautalangasta vääntämiseltä ainakin silloin, kun teosta lukee kokonaisuudessaan. Turhan toisteisuuden karsiminen olisi keventänyt laajan teoksen läpikälaamisen raskautta. Esimerkiksi sivulla 375 tietolaatikossa oleva tekstikappale toistuu seuraavalla sivulla kokonaisuudessaan. Erityisen kiusallisilta tällaiset toistot tuntuvat aina silloin, kun kirjoittaja kiittelee esipuheessa vuolaasti oikolukijoita ja kustannustoimittajaa, kuten Perna tekee. Valitettavasti edes tekstin oikolukeneen uutisikoni Arvi Lindin ”tarkka silmä” ei näytä olevan pettämätön.

Teoksen ainoa todellinen puute löytyy kuitenkin lähdemerkinnöistä. Lähteet on merkitty loppuviitteisiin, joissa ensimmäisen kerran mainittaessa ovat lähteen täydelliset tiedot. Erillistä luetteloa kirjallisuudesta, haastattelusta, siteeratuista lehtileikkeistä tai käytetyistä kuvanauhoista ei siis ole. Näin ollen lukijan on lähes mahdotonta löytää esimerkiksi kirjan loppupuolella mainitun lähteen tietoja, jos samaa lähdetä on käytetty jo kirjan alussa. Lähdeluettelot olisivat paitsi auttaneet lukijaa löytämään helpommin kiinnostavan alkuperäislähteen, myös lisänneet tutkimuksen luotettavuutta, kun käytettyjen lähteiden määrä ja laatu olisivat olleet nähtävissä yhdellä silmäyksellä.

Mustavalko- ja värikuvien lisäksi teosta elävöittävät muut taitolliset ratkaisut, kuten tietolaatikoissa ja marginaalien reunoissa käytetyt ruskehtavat ja harmaat sävyt sekä alkulehtien ja viiteluettelon kellertävä pohjaväri. Teoksen ulkoasuun on siis selvästi panostettu. Hyvä niin, sillä kirja tulee varmasti palvelemaan televisiohistorian tutkijoita hakuteoksena ja lähteenä hieman Yleisradion kolmi-osaisen historiateoksen tapaan. Lisäksi kirja tarjoaa myös suuremmalle yleisölle sopivan populaarin esityksen tuttuakin tutumman televisio-ohjelman historiasta. Tällaisena teoksella on myös mediakasvatuksellista potentiaalia osoittaa, että uutiset eivät ole ikkuna maailmaan, vaan niiden käyttämät kerrontatavat ovat viisikymmenvuotisen kehityksen tulos.